

OUDE BEROEPEN IN EN ROND OUD ADE

Deel 36: De loonwerker

Loonwerker is niet een beroep dat je in deze serie van oude beroepen zou verwachten. De komst van het loonwerkbedrijf is juist een van de belangrijkste oorzaken die de agrarische sector diepgaand veranderd heeft. Toch verdient de eerste loonwerker in Oud-Ade hier een plek. Het begin van het nu grote bedrijf van de Gebroeders van der Poel valt net vóór de overgang van de oude naar de nieuwe bedrijfsvoering van de boeren, bijna honderd jaar geleden. Dat geldt niet alleen voor onze regio maar voor het gehele land.

Dammes van der Poel

Die eerste 'loonwerker' was Dammes van der Poel (1897-1980), boer aan de Leidseweg nummer 17, in het Lageland. Dammes was de zoon van Jan van der Poel (1849-1914). Vader Jan was geboren op een boerderij aan de Rijndijk te Hazerswoude, als zevende in een gezin van acht kinderen. Door de vroege dood van de vader op 40-jarige leeftijd raakte het gezin in grote problemen en uiteindelijk was de weduwe gedwongen de boerderij te verkopen. De kleine Jan was vier jaar oud bij het overlijden van zijn vader. De kinderen gingen op jonge leeftijd bij boeren werken om uit de kost te zijn en tegelijkertijd de kost te helpen verdienen voor het gezin. Jan kwam op zijn achtste in dienst bij een boer waar hij volgens de overgeleverde verhalen naast kost en inwoning twee paar klompen per jaar verdiende.

Zo'n vijftien jaar later treffen we hem aan als knecht op de boerderij van Jaap van Rijt in het Lageland (Leideweg 17). Hij staat bekend om zijn legendarische kracht. "Tot verbazing van vriend en vijand", schrijft Theo van der Poel in het familieboek van de Van der Poelen, trouwt de knecht met de enige dochter van zijn baas, Hester (Hillegonda) van Rijt, en volgt zijn schoonvader op als boer. Het is een klein bedrijf met minder dan zeven hectare, maar door nog twee stukken land te pachten kan hij zich redden. Na bijna tien jaar worden twee jongens geboren en een jaar later sterft Hester, ruim veertig jaar oud. Jan krijgt dan de kans om pachter te worden op de Blankenhoeve aan het Vennemeer. Hij hertrouwt met Kee (Cornelia) Koblenzweij en krijgt nog eens elf kinderen. De zesde is Dammes die rond 1920 de eerdere boerderij van zijn vader betreft. Dammes trouwt in 1921 met Aal (Alida Cornelia) van der Geest. Zijn vader was toen al zeven jaar overleden, "aan het eind van zijn krachten."

Dammes had de beschikking over slechts 17 hectare land en hij verzoon van alles om er wat bij te verdienen om zijn gezin van 14 kinderen te voeden. Hard werken had hij van zijn vader geleerd. Hij verhuurde roeiboten die hij zelf gemaakt had aan vissers en af en toe brachten omwonende boeren een varken naar de beer van Dammes om te laten dekken. Dammes was handig en vindingrijk en bovendien oersterk. In de winter schoof Dammes (en later zijn zonen) met een eigen gemaakte machine het ijs schoon voor de schaatsclub, maar dat was gratis. Jarenlang was hij bovendien de schaatskampioen van het dorp. In een Alkmaddersartikel prijst schrijver Clemens Wisse, die als kind schuin tegenover de boerderij van Dammes woonde, buurman Dammes om zijn voortdurende hulpvaardigheid. Dammes was ook mijn peetoom. Als kind ging ik ieder jaar een week bij Ome Dammes en Tante Aal logeren. Dat heeft weinig met het onderwerp van deze bijdrage te maken, maar maakt het schrijven ervan wel extra plezierig.

Omstreeks 1931 kocht Dammes een paardenmaaimachine van zijn buurman Cors van Leeuwen in de Rode Polder. De maaimachine deed het niet goed. Zijn zoon, die ook Dammes heet, vertelt: "Mijn vader hoorde zijn buurman achter in de polder vloeken dat dat ding het niet deed." Zelfs de fabriek kon de oorzaak van het defect niet ontdekken. Dammes had het onding voor een schappelijke prijs

gekocht en piekerde en sleutelde de hele winter tot hij de oorzaak van het euvel gevonden had. De fabriek gaf hem het geld dat hij aan zijn buurman had betaald in ruil voor het 'geheim' van de reparatie. Zo werd Dammes van der Poel een van de eersten van het dorp die machinaal ging maaien. Voordien had hij zijn land steeds door seizoenarbeiders uit Brabant laten maaien die te voet van boerderij naar boerderij trokken om het gras – met de zeis – te maaien. De aanschaf en reparatie van de defecte maaimachine door Dammes kan als geboortedatum beschouwd worden van het nu grote bedrijf dat op Leidseweg 17a gevestigd is.

Dammes I van der Poel en zijn vrouw Aal van der Geest

Dammes, en later een knecht, begon ook voor anderen te maaien en toen zijn kinderen groter werden, gingen die dat werk doen. Aanvankelijk gebeurde dat met een paard, maar na de oorlog werd een zogenoemde 'vredesjeep' gekocht met een lage gearing (kruipsnelheid) die voor de machine gespannen kon worden. Na de maaimachine volgden er andere technische vernieuwingen, zoals een keermachine, een schudmachine, een harkmachine en natuurlijk tractoren, of trekkers in goed Nederlands. De eerste was een Ford Dearborn.

In een artikel in het Witte Weekblad van 11 januari 1995 beschrijft Dammes junior hoe het er in het begin aan toeging: "Aan de Leidseweg stond toen slechts een schuur, voor ingewijden de 'witte schuur'. Daarin was in de wintermaanden een hoek afgezet met koedekken. Die deden dienst als isolatiemateriaal om de kou te weren. Erachter stond een oude potkachel met daarop een pan met hete olie. Die kachel diende om de afgezette hoek van warmte te voorzien en de olie was voor het uitkoken van de kettingen van de meststrooiers. Een werkbank was er in die tijd nog niet. Totdat een andere zoon, Bram, er eentje in elkaar knutselde, zonder overleg met zijn vader die een werkbank niet nodig vond. Toen zijn vader de andere morgen in de schuur kwam, was het even spannend, maar de wijzer sloeg de goede kant uit; het was eigenlijk wel makkelijk zo, moest hij erkennen." Vervolgens schetst Dammes jr het harde werk in vaak gure omstandigheden: "Mest strooien in de winter met de trekker over de hal [bevroren grond] heen en zonder jas of cabine, windkracht 7 en min 10 graden. Ik geef het u te doen." Als er ver van huis gewerkt moest worden en het karwei niet afkwam bleef Bram daar slapen, hielp 's morgens vroeg eerst nog even met melken bij zijn klant, en maakte de klus af.

Een trekker is door de brug gezakt en wordt omhoog getakeld door twee andere trekkers. Bestuurders: zoon Bram (rechts) en Piet de Mop (links). Uiterst links (met pet) Dammes.

De Gebroeders

Het werk met de machines werd steeds meer gedaan door de zonen. Vanaf 1952 was dat vooral zoon Bram die timmerman was van beroep en gewerkt had bij het bedrijf van zijn oom 'Jan de Timmerman'. Rond 1960 voegde de jongste zoon, Dammes jr, met automonteursdiploma, zich bij het werk en in 1965 namen de twee zonen, de Gebroeders van der Poel, het werk over.

De periode van de twee broers Bram en Dammes jr is een verhaal van keihard werken en van de geleidelijke veranderingen die zich voltrokken in het boerenwerk, waarop zij aanvankelijk gericht waren. Zij begonnen met één man personeel die zij van hun vader hadden overgenomen, Piet de Mop (van der Geest). Kort daarna komen er twee werknemers bij: Hans van Kampen en Jan van Leijden. De laatste zal er ruim 47 jaar blijven werken, vanaf zijn 16e, na het behalen van zijn LTS diploma (machinebankwerker) tot aan zijn pensionering. Begin van de jaren '70 zijn er ongeveer acht man, de twee gebroeders meegerekend. Bram is de 'planner', dat wil zeggen dat hij de werkzaamheden aanneemt en coördineert en de contacten met de boeren onderhoudt. Elke week gaat hij naar de veemarkt in Leiden om zijn klanten te ontmoeten en geld te innen. Soms komt hij met duizenden guldens thuis – in die tijd een groot bedrag. Dammes jr is gewoonlijk aan het werk met de anderen: maaien, schudden en oprapen van het hooi, sloten schoonmaken en ontelbare andere klussen. Daarnaast repareert hij de machines die defect raken. Later, als hij last van zijn rug krijgt, komt Dammes jr meer op het kantoor te zitten en klimt Bram vaker op de trekker.

In de zomermaanden is er veel werk en zijn er extra krachten nodig. Vaak zijn dat boerenzonen die niet alleen wat bijverdienen maar ook leren omgaan met de machines. Als de zomer voorbij is hervatten ze het werk op de eigen boerderij.

De eerste Dammes slijt zijn oude dag met nuttige bezigheden, zoals het ophalen van oud papier, en woont in een ruime caravan achter de woningen van zijn zonen Bram en Dammes, vlakbij het bedrijf. De boerderij wordt overgenomen door zijn zoon Koos. De stichter van het loonwerkbedrijf overlijdt in 1980, in een verzorgingshuis in Noordwijkerhout.

De 'Gebroeders' nu

Veel is veranderd. De zoon van Dammes jr, weer een Dammes, is nu de directeur van het bedrijf dat dus eigenlijk 'De Kleinzoon' zou kunnen heten. Het bedrijf is enorm gegroeid en telt ongeveer 50 werknemers. Het machinepark is uitgebreid en gemoderniseerd. De ontwikkeling van de maaimachine is een treffend voorbeeld van wat er bij de machinerieën veranderde. In het begin maaide die een strook van 1,35 meter; nu is dat 6 meter, met twee maaiers, een naast de machine en een ervóór. Vroeger werd er hooi geogst; het gras moest ruim een week blijven liggen om te drogen en te besterven en als het ging regenen was dat nog langer. Nu wordt het gras binnen 48 uur opgeraapt en ingekuuld of in plastic balen verpakt. Alles gaat met speciale machines die steeds groter en vernuftiger worden.

Het bedrijf is zich ook op andere werkzaamheden gaan richten. Op de website worden de volgende werkzaamheden gemeld: agrarisch loonwerk, baggerwerken, beschoeiingen, grondwerk, machine verhuur, slootwerk, steiger en vlonderwerk, en waterbouwkundige 'kunstwerken'. Maar ze doen nog veel meer, van klein tot groot, zoals: gladheidbestrijding, een giermachine of koe uit de sloot trekken, een woonboot wegslepen, zand, aarde en grind bezorgen, caravans overvaren, ondergelopen wegen leegpompen, riet in de sloten snijden en verwijderen, een molen verplaatsen, en bruggen bouwen (letterlijk en figuurlijk). Het bedrijf heeft met succes de stap naar schaalvergroting gemaakt.

Met dank aan

Bram van der Poel †, Dammes jr en Ina van der Poel, Dammes van Dammes van Dammes van der Poel, Jan van Leijden, Alie van der Poel (Dammes dr), Leny Reijerse - van der Heden en Roen van der Geest.

Bronnen

Krantenknipsels en foto's uit het archief van het bedrijf

Bo, Saskia en Wessel van der Poel (2016) *Abraham in een nieuwe jas?* (verhalen en herinneringen bgv het 50-jarig jubileum van het bedrijf).

Vier films van Dammes van der Poel jr

Website: <http://www.gebrvdpoel.nl/>

Clemens Wisse (2020) Herinneringen aan Oud Ade. *Alkmadders* maart 2020, nr. 149, pp.17-19.

Dit is een ingekorte en aangepaste versie van 'Een kleine historie van een groot bedrijf: Het Loon- en Aannemersbedrijf 'Gebroeders van der Poel' in Oud Ade' verschenen in Alkmadders juni 2016, pp 14-17. In dat artikel is meer te lezen over de recente periode van het bedrijf.

Sjaak van der Geest

Bijlage met foto's (alleen in digitale versie)

Het gezin van Dammes en Aal van der Poel in 1943. Links onder: Bram, midden onder, boven baby Liesje: Dammes jr. Boven zweven twee kinderen die kort na de geboorte zijn gaan hemelen.

Bert van Leeuwen (Langebrug) en Dammes van der Poel (rechts) als militairen, waarschijnlijk rond 1920. Boerenzonen kregen tijdens hun dienstitijd veel zg. landbouwverlof. Het verhaal gaat dat in de kazerne de wc verstopt was en dat Dammes onmiddellijk zijn mouwen opstroopte en de oorzaak van de verstopping verwijderde. Hij werd daarna terstond bevorderd tot sanitair 'commandant'.

Burenhulp. Dammes Poel (midden) probeert samen met twee andere buren de brand te blussen bij zijn buurman Leen van der Heden. Het mocht niet baten. Tien minuten nadat de brand ontdekt was stond de boerderij in lichter laaie. De stal, de hooiberg, een varkensschuur, alle landbouwmachines, de karnmolen, de brandstoffenschuur, en 300 kazen (waarde ongeveer f. 2500,00) gingen verloren.

Alleen het woonhuis en het zomerhuis werden gespaard maar liepen veel waterschade op. De 50 koeien waren buiten op het land. Het bedrijf was verzekerd. Foto Van Vliet, Leidsch Dagblad 29 juni 1938.

1938.

Dammes met zoon Bram aan het sneeuw schuiven op de Stroomsloot ter hoogte van de boerderij van Koos van der Hulst. Links het daggeldershuis van Piet van Kampen (1942).

Dammes van der Poel op een van de eerste trekkers, de MF35, bijgenaamd 'de Purk', omstreeks 1950.

De gebroeders Bram en Dammes jr en Dammes III in het midden bij het 50-jarig jubileum van het bedrijf in 2016.